

Салманова К.В.,
студ. гр. БП-1-15,
Науковий керівник: Головащук А.П.,
асистент кафедри приватного та публічного права
факультету підприємництва та права
Київського національного університету
технологій та дизайну. м. Київ, Україна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТРАНСПЛАНТАЦІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

В повідомленні досліджується нормативно-правова характеристика трансплантації в Україні в умовах реформування громадянського суспільства. Досліджено основні принципи проведення трансплантації органів людини. Пропонуються висновки і рекомендації.

Ключові слова: *трансплантація органів людини, методи лікування, торгівлю живими органами, трансплантація ембріона, донор.*

Вступ. Відтак трансплантація органів людини (пізньолат. *transplantatio*, від лат. *transplan-tare* – пересаджувати) – це спеціальний метод лікування, що реалізується за допомогою пересадки реципієнту органа або іншого анатомічного матеріалу, взятого в іншій особі чи тварини.

Основні принципи проведення трансплантації органів людини сформульовані як в національних, так і міжнародних правових актах: Резолюція Комітету міністрів Ради Європи «Про приведення у відповідність законодавства держав-учасниць у питаннях вилучення, пересадки і трансплантації матеріалів організму людини» (11.V 1978), Положення про торгівлю живими органами, затверджена 37-ю Всесвітньою медичною асамблеєю (ВМА) в м. Брюсселі (Бельгія, жовт. 1985), Декларація стосовно трансплантації людських органів, прийнята 39-ю ВМА в м. Мадриді (Іспанія, жовт. 1987), та Положення про запліднення *in vitro* і трансплантацію ембріона (затв. тією самою 39-ю ВМА), Положення про трансплантацію фетальних тканин, затв. 41-ю ВМА в м. Гонконзі (верес. 1989), Резолюція про ставлення лікарів до проблеми трансплантації людських органів, ухвалена 46-ю ВМА – в м. Стокгольмі (Швеція, верес. 1994), та інші.

Заборона торгівлі людськими органами; необхідність захисту прав як донора, так і реципієнта; незалежність обсягу медичної допомоги від того, чи пацієнт є потенційним донором, чи ні; необхідність констатації смерті донора мінімум двома незалежними лікарями, які не беруть участі у проведенні трансплантації, та деякі інші – являють собою основоположні принципи трансплантології. Близько 50 держав світу в різний час

прийняли закони, що дозволяють вільно проводити трансплантацію, як один з новітніх методів лікування тяжко хворих пацієнтів. [5].

В Україні на сьогодні трансплантацію органів і тканин людини регулює низка нормативно-правових актів: Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 р., Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» від 16 липня 1999 р., «Додатковий протокол до Конвенції про права людини та біомедицину щодо трансплантації органів і тканин» від 24 січня 2002 р., положення Міністерства Охорони Здоров'я «Про Координаційний центр трансплантації органів, тканин і клітин» від 06 липня 2005 р., наказ Міністерства Охорони Здоров'я «Про затвердження показників безпеки і якості гомотрансплантата – нирки донора-трупа» від 15 березня 2012 р., наказ Міністерства Охорони Здоров'я «Про надання живим родинним донором гомотрансплантата для трансплантації» від 10 квітня 2012 р. та інші.

Закордонний досвід трансплантації органів і тканин людини, що вивчаються у даній статті, дає змогу ідентифікувати дві моделі регулювання донорства органів і тканин від померлих осіб, так звана «презумпція згоди» та «презумпція незгоди».

Презумпція незгоди (США, Канада, Великобританія, Німеччина, Нідерланди, Норвегія, Греція, Україна) – матеріали для трансплантації можуть бути отримані з тіла померлого тільки в тому випадку, якщо вона дала згоду на трансплантацію протягом її життя. Порядок отримання даної згоди, залежить безпосередньо від законодавства тієї країни де проходить трансплантація, відтак передбачено два види узгодження – усне та фіксоване. У разі фіксованого погодження, інформація може міститися в карті донора, водійські права, посвідчення особи, медичний документ, реєстр донорів. Якщо ж померла людина за життя не залишила чіткої відповіді щодо пересадки органа, дозвіл має бути отриманий від уповноваженої особи, якою найчастіше виступає родич. Наприклад, в Ізраїлі існує так звана картка Аді – кожен, хто підписується під цією карткою, засвідчує свою згоду на пересадку органів після смерті.

Презумпція згоди (Іспанія, Португалія, Бельгія, Австрія, Росія, Казахстан, Білорусь) – можливим вилучення матеріалу для трансплантації (а в деяких країнах – з навчальною або науковою метою) є, якщо особа – донор, будучи живим, не надала офіційно зареєстроване заперечення проти пересадки органа. Така модель даної концепції є досить прогресивною в наш час, вважають сучасні трансплантологи. У ролі донора виступає особа, яка через нещасний випадок, отримала травми несумісні з життям та якщо в її особистих документах указана згода на донорство, або ж просто не зазначено відмову від пересадки власних органів. Аналізуючи дані отримані від провідних соціологів, більш як 50% європейців готові стати донорами після своєї смерті. Враховуючи важливість отримання згоди з етичної точки зору, така система повинна забезпечити повне інформування людей про існуючу політику та надання їм безперешкодної можливості

відмовитися. Тим, хто не заперечував стати потенційним донором, надаються пільги під час страхування життя і здоров'я, вони ж мають першочергове право на отримання органа для трансплантації у разі виникнення такої потреби.

Наразі презумпція незгоди діє у 64%, а презумпція згоди – у 36% держав, де виконуються трансплантаційні втручання.

Іспанія на сьогодні являється однією з передових країн по трансплантації. Тут виконується 35 трансплантацій солідних органів на мільйон населення. На жаль, Україна в цій статистиці посідає одне з останніх місць. Досить цікавим фактом є те, що на сьогодні Білорусь, яка межує з нашою державою, займає дев'яту позицію серед всіх країн світу по трансплантації й цей факт безперечно дозволяє внести дану країну до списку лідерів. Примітним є те, що в останні 5 років завдяки новаціям в системі законодавства Білорусі, трансплантологія стрімко розвивається.

Парламентарі та деякі медики заявляють, що головною проблемою є застосування «презумпції незгоди» в Україні, мотивуючи цим необхідність унесенні змін до чинного законодавства про трансплантологію. І той факт, що дане положення абсолютно виключає та унеможлиблює розвиток трупного донорства, а це у свою чергу, не дозволяє врятувати тисячі життів.

В свою чергу Міністерство охорони здоров'я України, намагаючись стимулювати розвиток трансплантації й медицини в цілому, вважають за потрібне запровадити «презумпцію згоди» саме на трансплантацію органів і тканин людини від померлої особи. Для цього необхідно створити належну законодавчу та суто медичну базу яка б дозволила ввести «презумпцію згоди» [2]. Але поряд з цим при введенні «презумпції згоди» можуть виникнути питання щодо зловживання лікарями своїм становищем.

Відповідно до Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» консилиумом лікарів перевіряє наявність у реципієнта медичних показань для застосування трансплантації (ст. 6) та встановлює факт смерті потенційного донора (ст. 15), а також надає медичний звіт щодо можливості взяття гомотрансплантата у живого донора (ст. 12).

Тому необхідно законодавчо встановити межі прийнятності трансплантації, чітко визначити момент настання смерті й час, із настанням якого можна вилучити трансплантат, створити перелік осіб, які можуть бути донорами та реципієнтами, врегулювати відносини між ними та лікарем, установити умови правомірності отримання трансплантата та низку інших питань [3].

Аналіз медичних, соціальних та кримінально-правових факторів є основою для прогнозування високого рівня латентної злочинності в області трансплантології та значних негативних соціальних наслідків у цьому відношенні [4].

Стаття 143 КК України «Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини» та Ст. 144 КК України «Насильницьке донорство» передбачає кримінальну відповідальність за порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане та на основі правового аналізу чинного законодавства України, що регулює питання трансплантації органів людини, можна визначити, що трансплантація - це особливий метод лікування, що включає пересадку органу чи іншого анатомічного матеріалу, взятого з людини або тварина одержувачу. Трансплантація, як метод лікування, використовується виключно за наявності медичних показань, що визначає консультування лікарів відповідного медичного закладу або наукової установи, і за умови, що використання інших засобів і методів не дає бажаного результату. Відповідно до чинного законодавства діяльність, пов'язана з трансплантацією в Україні, має право здійснювати виключно державні та муніципальні медичні установи та державні наукові установи. Трансплантація органів можлива як від живої людини так і від померлої особи. Стосовно живого донора, то у даному випадку, взяття органу допускається, якщо донор та реципієнт є подружжям чи близькими родичами, коло таких близьких родичів чітко визначене законодавством. Та попри це є і винятки, такі як трансплантація кісткового мозку або ж органів, здатних до регенерації. В таких випадках донор з реципієнтом можуть не перебувати у родинних стосунках. Гомотрансплантантом (анатомічний матеріал людини, призначений для трансплантації) може бути лише один з парних органів або частина органа. Неможливою є трансплантація анатомічних матеріалів у живих осіб, які є засудженими та відбувають покарання, психічно хворих, мають серйозні захворювання, що можуть передатися реципієнту або зашкодити його здоров'ю. Згідно з чинним законодавством, донором може стати померлий, тобто якщо за життя особа погодилась віддати власні анатомічні органи у разі смерті. В даному випадку згоду може дати людина, що являється дієздатною та досягла повнолітнього віку.

Отже, в цілому українське законодавство, що регламентує трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини безсумнівно далеке від досконалості, та попри це надає можливість здійснення трансплантації органів, більше того пересадка органів в Україні проводиться та розвивається, хоча і нестрімкими темпами. Проблематика популяризації використання даних операцій полягає далеко не в площині законодавства, а скоріше у методах його реалізації. Адже лише централізована політика держави, що зосередить свою увагу на таких важливих аспектах як: підготовка кваліфікованих спеціалістів; створення та поліпшення необхідної нормативно-правової бази; формування організаційних засад служби трансплантації, дані дії дозволять популяризувати трансплантацію, як спеціальний та ефективний метод

лікування, а також зменшити до мінімуму злочинні дії лікарів, які пов'язані з незаконною трансплантацією органів і тканин людини.

Список використаної джерел:

1. Анікіна Г. Особливості правового регулювання трансплантації органів від померлого донора / Галина Анікіна // Юридична Україна. – 2010. – № 10 – С. 68–75.

2. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині: Закону України від 16.07.1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1007-14>.

3. Мусієнко А. Особливості формування системи заходів запобігання торгівлі органами та тканинами людини / А. Мусієнко // Вісник Київського національно університету імені Тараса Шевченка. Юридичні Науки. – 2012. – № 91. – С. 53–56.

4. Мусієнко А. Трансплантація органів та тканин людини. Проблемні аспекти правового регулювання в Україні / А. Мусієнко // Прокуратура. Людина. Держава. – 2004. – № 5 (35). – С. 84–88.

5. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 1998.

Салманова К.В. Нормативно правовая характеристика трансплантации в Украине в условиях реформирования гражданского общества

В сообщении исследуется нормативно правовая характеристика трансплантации в Украине в условиях реформирования гражданского общества. Исследованы основные принципы проведения трансплантации органов человека. Предлагаются выводы и рекомендации.

Ключевые слова: трансплантация органов человека, методы лечения, торговлю живыми органами, трансплантация эмбриона, донор.

Salmanova K.V. Normatively legal description of transplantation in Ukraine in the conditions of reformation of civil society

In a report is probed normatively legal description of transplantation in Ukraine in the conditions of reformation of civil society. Investigational basic principles of leadthrough of transplantation of organs of man. Conclusions and recommendations are offered.

Keywords: transplantation of organs of man, methods of treatment, trading in living organs, transplantation of embryo, donor.